

СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Кравець М.О.,

к.ю.н., доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Національний гірничий університет

Стаття присвячена аналізу змісту конституційних положень, якими визначаються принципи побудови правової та демократичної держави. Особливу увагу автор приділяє висвітленню проблем у системі реформування, удосконалення та становлення громадянського суспільства, правової держави в Україні. В роботі значну увагу приділено основоположному принципу верховенства права, закону та рівності всіх членів українського народу. Крім вказаного, також зазначена актуальність даної теми і висвітлена мета створення правової держави на теренах України. Автор демонструє необхідність ретельного системного підходу до законотворчої діяльності, оскільки поспішне прийняття правових актів без урахування наслідків їх правозастосування може призвести та призводило до порушення конституційних прав громадян, що є неприпустимим у правовій та демократичній державі.

Ключові слова: держава (правова, демократична, соціальна), громадянське суспільство, конституційний лад, імплементація права, верховенство права, законність, конституційний контроль, конституційність, євроінтеграція, публічна влада.

Кравець М.А. / ПРОБЛЕМЫ СТАНОВЛЕНИЯ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА В УКРАИНЕ / Национальный горный университет, Украина

Статья посвящена анализу содержанию конституционных положений, которыми определяются принципы построения правового и демократического государства. Особое внимание автор уделяет освещению проблем в системе реформирования, совершенствования и становления гражданского общества, правового государства в Украине. В работе значительное внимание уделено основополагающему принципу верховенства права, закона и равенства всех членов украинского народа. Кроме указанного, также обозначена актуальность данной темы и освещена цель создания правового государства на территории Украины. Автор наглядно демонстрирует необходимость тщательного системного подхода к законотворческой деятельности, поскольку поспешное принятие правовых актов без учета последствий их правоприменения может привести и приводило к нарушению конституционных прав граждан, что является недопустимым в правовом и демократическом государстве.

Ключевые слова: государство (правовое, демократическое, социальное), гражданское общество, конституционный строй, имплементация права, верховенство права, законность, конституционный контроль, конституционность, евроинтеграция, публичная власть.

Kravets M.A. / PROBLEMS OF FORMATION OF A LEGAL STATE IN UKRAINE / National Mining University, Ukraine

This article analyzes the content of the constitutional provisions that determine construction principles of legal and democratic state. Special attention is paid to highlight the problems in the system of reformation, perfection and formation of civil society, a legal state in Ukraine. Considerable attention is given the fundamental principle of supremacy of law and equality for all the members of the Ukrainian people. Beside the mentioned, there are also listed the relevance of the topic, shown the goal of creating a legal state in Ukraine in the article. The author clearly demonstrates the need for thorough systematic approach to legislative activity, as the hasty adoption of legal acts without considering the consequences of their enforcement can and does lead to a violation of constitutional rights of citizens, which is unacceptable in the legal and democratic state.

Key words: state (legal, democratic, social), civil society, constitutional system, implementation of law, supremacy of law, legality, constitutional control, constitutionality, European integration, public power.

Актуальність даної теми полягає у стрімкій євроінтеграції та імплементації європейських норм права у національну систему права. Важливим аспектом є прагнення багатьох держав удосконалити себе як правову державу, в якій розвивається громадянське суспільство, що є найвищим «рангом» її розвитку. Громадянське суспільство являє собою історичний тип розвитку суспільства, для якого характерна самоорганізація, розуміння та дотримання основоположних, фундаментальних принципів демократичної держави, серед яких значну роль відіграє можливість реалізовувати власні потреби та інтереси через конкретну систему відносин. Змістом ідеології правової держави і громадянського суспільства є взаємовідносини між державою і особою, які мають ґрунтуватися на справедливих законах, у яких втілені фундаментальні соціальні цінності. Важливо зазначити, що дану теорію вивчав і розробляв ще Арістотель.

Проблеми державотворення України, її розвитку як демократичної правової держави досліджували видатні вчені, серед яких: М. Баймуратов, Ю. Бальцій, С. Гришак, С. Ківалов, Ю. Оборотов, В. Погорілко, Т. Розова, Ю. Тодика, О. Фризький та ін. Праці вищевказаних авторів присвячені процесам становлення, взаємодії громадянського суспільства і правової держави – серед чого чільне місце посідають питання, пов'язані з демократичним середовищем реалізації громадянських цінностей: свободи, справедливості тощо, державної гарантії реалізації конституційних прав громадян України, верховенства права і закону в Україні тощо.

Правова держава – це суверенна, політико-територіальна організація публічної влади, яка ґрунтується на

принципах поваги і законодавчого визнання прав і свобод людини, законності, верховенства права. Якщо характеризувати Україну як правову державу, то слід зазначити, що в Конституції України, Цивільному процесуальному кодексі України, Кримінальному процесуальному кодексі України, ратифікованій Україною Декларації прав людини і громадянина та інших нормативно-правових актах закріплена низка положень щодо існування принципів верховенства права, нормативного визнання всіх громадян рівними перед законом і судом, незалежно від соціального статусу, а також визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності та безпеки найвищою соціальною цінністю в Україні, наявність взаємодії громадян (осіб) і держави на основі дотримання принципу: «Фізичній, юридичній особі дозволено робити все, що прямо не заборонено законом та дозволено робити тільки те, що прямо регламентовано законом». Наприклад, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19 Конституції України). Основним Законом України, а саме ст. 1, регламентовано, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Підґрунтям розвитку такої держави є насамперед життя індивідів як приватних осіб, сукупність вільно встановлених міжособистісних зв'язків (сімейних, обцинних, економічних, культурних, релігійних тощо), розмаїття властивих їм інтересів та можливостей їх виявлення [1].

Характеризуючи взаємовідносини між громадянським суспільством і державою, слід підкреслити, що суспільство повинне мати пріоритет над державою, а не навпаки,

оскільки держава існує як регулятор суспільних відносин і гарант здійснення прав та свобод учасників таких правовідносин. Відповідно до сучасних концепцій, громадянське суспільство є складовою правової держави, але в умовах розвитку держави необхідним аспектом є діалектичний взаємозв'язок суспільства (народу) з державою (владою), яку у відповідності до законодавства необхідно контролювати, оскільки єдиним джерелом влади у нашій країні є народ. Сьогодні наявний високий показник усвідомлення українськими громадянами необхідності їх впливу на зміст державної політики та прийняття політичних рішень, а з боку влади – аспекту відповідальності, їх підконтрольності суспільству [2]. Одним із найважливіших показників демократичності держави та стану розвитку громадянського суспільства є ставлення населення до інститутів влади. Цей показник є важливим, оскільки засвідчує ефективність демократичних механізмів добору еліт та виборних інститутів влади. Політичні партії є важливим елементом інституціональної бази формування влади, оскільки вони є добровільними об'єднаннями громадян і сприяють проведенню конкурентних виборів, оскільки представництво демократія без партій неможливе. Методи здійснення державної влади дуже різноманітні, але їх можна звести до двох основних:

1. переконання – метод активного впливу на волю та свідомість осіб ідейними, моральними засобами з метою формування в них поглядів та уявлень, заснованих на розумінні сутності, мети та функцій державної влади. Він охоплює: визнання свободи дій підлеглих суб'єктів з обмеженням її таким чином, щоб захистити від свавільних дій інших осіб; обіцянку взяття і насправді взяття на себе обов'язку винагородження за певну корисну діяльність; рекомендації, поради, побажання, заклики та інші неправові методи;

2. примус – психологічний, матеріальний або фізичний (насилницький) вплив повноважних органів та посадових осіб держави на особу з метою змусити її діяти відповідно до волі володарюючого суб'єкта в інтересах держави [3].

Оскільки державний примус є жорстким засобом соціального впливу, обмежує свободу людини, то його засоби мають бути чітко визначені правовими нормами, він має застосовуватися лише у чітко встановлених процесуальних формах.

Конституційні принципи правової, демократичної держави мають багатогранний характер і стосуються безлічі аспектів функціонування інститутів суспільства і держави. Їхній зміст залежить від устрою політичної системи суспільства, структури забезпечення і захисту прав і свобод людини, наявності зворотних зв'язків між суспільством і органами публічної влади, системи контролю над цією владою та її звітністю перед народом. Закріплення цих принципів у Конституції України має основоположне значення для забезпечення основ демократичного ладу держави, зокрема в діяльності Конституційного Суду України, який є гарантом її верховенства як основного закону суспільства і держави [4].

Метою створення правової держави в Україні є забезпечення цивілізованого функціонування і розвитку громадянського суспільства, що є структурним об'єднанням населення конкретної держави з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, що взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і верховенства права. Проблема реалізації закріплених законодавством положень полягає в існуванні прогалів у законодавстві, правового нігілізму, зростання кількості справ з приводу порушення прав, свобод та інтересів громадянина, як незаконними діями (бездіяльністю) органів державної влади, їх посадових осіб, так і з причин відсутності ідеального прямого та безпосереднього впливу права на суспільні відносини, низький рівень правової культури громадян нашої держави [5]. Також гальмують процес розвитку України як правової держави не лише необізнаність населення, а й відсутність чітко скоординованої діяльності гілок влади, їх роз'єднаності, наявності спорів, через що механізм регулювання правовідносин втрачає свою силу, значення.

На думку автора, для побудови громадянського суспільства й правової держави в Україні необхідно забезпечити компроміс між різними політичними партіями, спрямувати зусилля еліти політичної та економічної сфери на об'єднання суспільства для пошуку шляхів виходу з економічної кризи, завершити розпочаті процеси реформування з урахуванням досвіду європейських країн. Таким чином, в Україні є достатні нормативні умови, необхідні для формування повноцінної правової держави. Але формування й існування правової держави припускає встановлення не тільки формального, але і реального панування закону у всіх сферах діяльності суспільства, розширення сфери його прямого та безпосереднього впливу на суспільні відносини. Тому основною передумовою формування громадянського суспільства та правової держави в Україні є саме високий рівень правосвідомості її громадян, представників органів державної влади, виховання глибокої поваги до Конституції і законів України. З вищевикладеного на сьогодні можна зробити наступні висновки:

1. Держава віддалена від громадянського суспільства.
2. Підставою для функціонування держави загалом і окремих її органів є право.
3. Головними цілями України є захист прав особи, (сім'ї), нації.
4. Україна є демократичною державою.
5. Органи влади мають формуватися гласно, і мають бути реально підконтрольні народові.
6. Свої повноваження держава реалізує не лише через примус, а й через силу громадської думки.
7. Органом держави, який забезпечує справедливість і дає змогу захистити своє право, є гласний, високопрофесійний, сформований демократичним шляхом суд.

Українська держава повинна синтезувати досвід творення держави і права всіх минулих поколінь протягом тисячолітньої історії, враховуючи вимоги та специфіку новітньої доби!

ЛІТЕРАТУРА

1. Григоренко Д. А. Громадянське суспільство в Україні. 10 порад європейських колег / Д. А. Григоренко // Громадянське суспільство і права людини : матеріали міжнародного науково-практичного семінару (м. Харків, 09 грудня 2010 року) / Національна академія правових наук України ; НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого ; редкол. : Ю. П. Битяк та ін. – Х. : НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування, 2010. – С. 191–194.
2. Бальцій Ю. Громадянське суспільство в Україні в умовах розбудови правової демократичної державності / Ю. Бальцій // Суспільство і демократія. – 2008. – №1 (11).
3. Требін М. П. Сучасний стан громадянського суспільства в Україні : проблеми і перспективи / М. П. Требін // Український соціум. – 2013. – № 4 (47).
4. Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6.
5. Красносільська А. Показники розвитку громадянського суспільства України у європейському контексті / А. Красносільська // Громадян. суспільство. – 2012. – № 1 (19). – С. 4–6.